

НИКОЛАЙ ГОГОЛ МАЙСКА НОЩ ИЛИ УДАВНИЦА

Превод от руски: Константин Константинов, 1982

chitanka.info

Дявол знае каква е тая работа! Почнат ли да правят нещо християните — мъчат се, мъчат се като ловджийски кучета след заек и пак няма управия, а дето се намеси дяволът, само завърти опашчето си — и веднага, не можеш да разбереш отде се е взело, сякаш от небето е паднало.

I. ХАНА

Звънлива песен се лееше като река по улиците на село ***. Беше часът, когато в блясъка на чистата привечер изморените от дневния труд и грижи момци и девойки шумно се събираха на групи да излеят веселието си в звукове, които винаги са неразделни от тъгата. И вечерта, винаги замислена, мечтателно прегръщаше синьото небе, като преобразяваше всичко в неопределеност и далечина. Здрачи се вече, а песните още не утихваха. С бандура в ръце крадешком вървеше измъкналият се от песнопойците млад казак Левко, син на селския кмет. Казакът е с астраганен калпак. Той върви по улицата, подрънква с ръка струните и потрепва с нозе. Ето, спря тихо пред вратата на една къща, потънала сред невисоки вишневи дръвчета. Чия е тая къща? Чия е тази врата? Като помълча малко, той засвири и запя:

*Слънцето е ниско, вечерта е близко,
ела при мене, сърчице мое!*

— Не, изглежда, че моята светлоока хубавица е заспала дълбоко! — каза казакът, като изпя песента, и се приближи до прозореца. — Халя, Халя! Спиш ли, или не искаш да излезеш при мен? Сигурно се страхуваш да не ни види някой или не щеш може би да покажеш бялото си личице на студа! Не бой се! Няма никой. Вечерта е топла. Но дори да се появи някой, аз ще те загърна със свитката си, ще те обвия с пояса си, ще те прикрива с ръцете си и никой няма да ни види. А ако повее хлад, ще те притисна по-близо до сърцето си, ще те стопля с целувки, ще надяна калпака си на твоите белички крачета. Сърце мое, рибко моя, огърлие мое! Погледни за миг. Пъхни през прозорчето поне бялата си ръчица... Не, ти не спиш, горделива девойко! — рече повисоко той и с такъв глас, с какъвто човек говори, посрамен от мигновено унижение. — Драго ти е да се гавриш с мен, сбогом!

Той се отдръпна, накриви калпак и гордо се отдалечи от прозорчето, като подрънкваше тихо струните на бандурата. В това време дървената дръжка на вратата се завъртя, вратата се отвори със скърцане и една девойка в своята седемнайсета пролет, обвита от здрача, плахо се огледа и без да пуска дръжката на вратата, пристъпи прага. В полусветлия мрак пламтяха приветливо като звездици две ясни очи; блестеше червен коралов гердан и от орловите очи на момъка не се укри дори руменината, която свенливо изби по бузите ѝ.

— Колко си нетърпелив! — рече му полугласно тя. — Разсърди се вече! Защо избра такова време: по улиците непрестанно скитат тълпи народ... Аз цяла треперя...

— О, не трепери, моя червена калино! Притисни се по-силно до мен! — говореше момъкът, като я прегръщаше, отхвърлил бандурата, провесена на дълъг ремък около шията му, и седна с девойката пред вратата на къщата. — Ти знаеш, че ми е мъчно и един час да не те видя.

— Знаеш ли какво мисля? — прекъсна го тя, като потопа замислен поглед в очите му. — Нещо сякаш постоянно ми шепне на ухото, че занапред няма да се виждаме тъй често. Не са добри вашите хора: девойките гледат завистливо, а момците... Дори забелязвам, че от някое време майка ми ме следи по-строга. Признавам си, че между чуждите ми беше по-весело.

Трепет на мъка мина по лицето ѝ при последните думи.

— Само два месеца си в родния край — и вече ти дотегна! Може и аз да съм ти омръзнал?

— О, ти не си ми омръзнал — промълви усмихната тя. — Аз те обичам, черновежди казаче! Обичам те за това, че имаш кестеняви очи и щом ме погледнеш с тях, душата ми сякаш се усмихва и ѝ става весело и хубаво; за това, че помръдваш приветливо черните си мустаци; за това, че вървиш по улицата, пееш и свириш на бандурата и е хубаво да те слуша човек.

— О, мило мое момиче! — извика момъкът, като я целуна и притисна по-силно до гърдите си.

— Чакай! Стига, Левко! Кажи най-напред приказва ли с баща си?

— Какво? — каза той като разбуден. — Да, че искам да се ожения за теб и че ти искаш да се омъжиш за мен. Приказвах — но тая дума „приказвах“ прозвуча някак тъжно в устата му.

— И какво?

— Какво можеш да направиш с него? Както обикновено, престори се, дъртакът, на глух: нищо не чува, а отгоре на това ме и хока, че съм скитосвал Бог знае де, че съм лудувал с момците по улиците. Но не тъжи, моя Халя! Давам ти казашката си дума, че ще го склоня.

— Стига да кажеш само една дума, Левко, и всичко ще стане, както искаш. Аз по себе си зная това: някой път ми се иска да не те послушам, а речеш една дума — и без да ща, правя, каквото ти пожелаеш. Гледай, гледай! — продължи тя, като сложи глава на рамото му и вдигна очи нагоре, дето синееше необятното топло украинско небе, забулено долу с къдравите клонки на изправените пред тях вишневи дървета. — Гледай, и там далеч блещукнаха звездици: една, втора, трета, четвърта, пета... Това са Божиите ангели, нали, които са отворили прозорчетата на светлите си къщички в небето и гледат към нас? Нали, Левко? Нали те гледат към нашата земя? Да имаха хората крила като птиците, че да хвъркнеш нататък — високо, високо... У, страшно е! Тук нито един дъб не може да стигне до небето. А разправят, че някъде, в някаква далечна земя, имало такава дърво, на което върхът шумолял в самото небе и срещу Великден Бог слизал на земята по него.

— Не, Халя, Бог има дълга стълба от небето до самата земя. Поставят я светите архангели срещу Великден; и щом Бог стъпи на първото стъпало, всички нечисти духове полетяват презглава, отиват на цели купчини в пъкъла и затова на Христовия празник по земята няма нито един зъл дух.

— Колко тихо се полюшва водата, като дете в люлка! — продължи Хана и посочи езерото, мрачно заобиколено от тъмна кленова гора, оплаквано от върби, потопили в него своите тъжни клони. Като немощен старец държеше то в студените си прегръдки далечното тъмно небе и обсипваше с ледени целувки огнените звезди, които мътно се рееха сред топлия нощен въздух, предчувствайки сякаш близката поява на блестящия цар на нощта. На хълма край гората дремеше със затворени капаци стара дървена къща; мъх и диви треви застилаха покрива ѝ, къдриви ябълкови дървета се бяха разклонили пред прозорците; гората я прегръщаше със сянката си,

метнала отгоре ѝ дива злокобност; орехова горичка се разстилаше под нея и се спускаше към езерото.

— Помня като насън — каза Хана, без да откъсва очи от него, — че отдавна, когато бях още мъничка и живеях при майка си, за тая къща разправяха нещо страшно. Ти сигурно знаеш, Левко, разкажи ми го!...

— Остави това, хубавице моя! Малко ли работи разправят жените и глупавите хора. Само ще се разтревожиш, ще почнеш да се плашиш и не можеш заспа спокойно.

— Разкажи ми, разкажи, мили черновежди момко! — говореше тя, като притисна лице о бузата му и го прегърна. — Не, вижда се, че не ме обичаш, имаш друго момиче. Аз няма да се страхувам; ще спя спокойно нощем. Ако не ми разкажеш, тогава няма да заспя. Ще се мъча и ще мисля... Разкажи ми, Левко!

— Право казват хората, че в момичетата има скрит дявол, който подбужда любопитството им. Добре, слушай; някога, отдавна, сърчице мое, в тая къща живеел стотник. Той имал щерка, светла госпожичка, бяла като сняг, като твоето личице. Жената на стотника отдавна умряла и той решил да се ожени за друга. „Ще ме галиш ли, както досега, татко, когато вземеш друга жена?“ „Ще те галя, дъще, още по-силно ще те притискам до сърцето си! Ще те галя, дъще моя, ще ти подарявам още по-хубави обици и гердани!“

Довел стотникът младата си жена в своята нова къща. Хубава била младата жена, румена и бяла. Но тъй страшно погледнала заварената си дъщеря, че тя извикала, като я видяла, и цял ден думица не продумала лошата мащеха. Настъпила нощта: отишъл стотникът с младата си жена в спалнята; затворила се в стаята си и бялата госпожичка. Мъчно ѝ станало, заплакала. Погледнала: страшна черна котка се промъква към нея; козината ѝ гори, железните ѝ нокти тракат по пода. От уплаха тя скочила на пейката — котката подире ѝ. Оттам скочила на леглото — котката пак подире ѝ и изведнъж — хвърлила се на шията ѝ и почнала да я души. Тя извикала, откъснала я от себе си и я хвърлила на пода; пак се промъкнала страшната котка. Обзела я мъка. На стената висяла бащината ѝ сабя. Грабнала я — цап по пода — лапата с железни нокти отскочила и котката с вой изчезнала в тъмния ъгъл. Цял ден младата жена не излязла от стаята си: на третия ден излязла с превързана ръка. Разбрала клетата госпожичка, че мащехата

й е вещица и че тя е отсякла ръката й. На четвъртия ден стотникът заповядал на дъщеря си да носи вода, да мете къщата като проста селянка и да не влиза в господарските покои. Тежко било на клетото момиче, но нямало какво да прави — почнало да изпълнява бащината воля. На петия ден стотникът изгонил дъщеря си боса от къщи и не й дал късче хляб за из път. Тогава вече заридала госпожичката, като закрила лице с белите си ръце: „Погуби ти, татко, родната си дъщеря! Погуби вещицата твоята грешна душа. Нека Бог ти прости: а на мене, клетата, той не е отредил, както изглежда, да живея на белия свят...“ И ето — там — виждаш ли... — Левко се обърна към Хана, като сочеше с пръст къщата. — Гледай там, встрани от къщата най-високия бряг! От тоя бряг се хвърлила госпожичката във водата и оттогава изчезнала...

— Ами вещицата?... — боязливо го прекъсна Хана, устремила в него просълзените си очи.

— Вещицата ли? Бабите измислили, че оттогава в лунна нощ всички удавнички излизат в господарската градина да се греят на месечина; и стотниковата щерка станала най-главната от тях. Една нощ тя видяла мащехата си до езерото, нахвърлила се върху нея и с вик я завлякла във водата. Но вещицата и тук се отървала: превърнала се под водата на удавничка и така избягнала боя с тръстика, който щели да й нанесат удавничките. Женски приказки! Разправят още, че госпожичката всяка нощ събирала удавничките, гледала всяка от тях поотделно в лицето и се мъчела да познае коя е вещицата; но и досега не я била познала. И ако попаднел наблизко някой човек, веднага карала и него да отгатва — иначе заплашвала, че ще го удави. Ето какво разправят, моя Халя, старите хора!... Сегашният господар иска да строи на това място спиртоварна и изпратил нарочно тук спиртовар... Но — счуват ми се разговори. Нашите песнопойци се връщат. Довиждане, Халя! Спи спокойно и не мисли за тия женски измислици!

Като каза това, той я прегърна по-силно, целуна я и си отиде.

— Довиждане, Левко! — каза Хана, замислено загледана в тъмната гора.

Огромният огнен месец почна величествено да се изрязва от земята. Едната му половина беше още под земята, но целият свят вече се изпълни с някаква тържествена светлина. Езерото се посипа с

искри. Сянката на дървесата започна да се отделя ясно върху тъмната зеленина.

— Довиждане, Хана! — чу се зад нея възглас, придружен с целувка.

— Върна ли се? — попита тя, като се огледа, но видя пред себе си непознат момък и се изви встрани.

— Довиждане, Хана! — чу се отново и отново някой я целуна по бузата.

— Довлекли са дяволите и друг! — рече ядосано тя.

— Довиждане, мила Хана!

— Сега пък трети!

— Довиждане! Довиждане! Довиждане, Хана! — и целувките я засипаха от всички страни.

— Та те са цяла дружина! — викаше Хана, като се измъкваше от множеството момци, които се надпреварваха да я прегръщат. — Как не им омръзна да се целуват непрекъснато! Скоро наистина не ще мога да изляза на улицата!

След тия думи вратата се затръшна и се чу само как щракна със скърцане желязното резе.

II. КМЕТЪТ

Знаете ли какво е украинска нощ? О, вие не знаете какво е украинска нощ! Вгледайте се в нея; отсред небето гледа месецът. Необятният небесен свод се е разширил и удължил още по-необхватно. Той пламти и диша. Земята цяла е в сребърна светлина и чудният въздух е прохладно душен и пълен с нежа и разлива океан от благоухания. Божествена нощ! Омайна нощ! Замрели, горите вдъхновено се възправят, изпълнени с мрак, и хвърлят огромна сянка. Тихи и спокойни са тия езера; хладината и мракът на водите им са затворени мрачно между тъмнозелените стени на градините. Девствените гъсталаци от смрадлика и черешови дръвчета плахо протягат корени в студения вир и от време на време нещо си шепнат, сякаш се сърдят и негодуват, когато прекрасният халосник — нощният вятър, ги издебва за миг и ги целува. Целият пейзаж спи. А горе — всичко диша, всичко е чудесно, всичко е тържествено. А в душата е необятно и чудно и рой сребърни видения изникват стройно из нейните дълбини. Божествена нощ! Омайна нощ! И изведнъж всичко оживява: и горите, и езерата, и степите. Лее се тържествената песен на украинския славей и сякаш сам месецът сред небето се заслушва в нея... Като омагьосано дреме селцето на хълма. По-бели и по-хубави блестят на месеца купчините селски къщи, по-ослепително се изрязват в мрака техните ниски стени. Песните са млъкнали. Всичко е тихо. Благочестивите хора вече спят. Тук-там само светят тесни прозорчета. И само в някои къщи закъснялата челяд вечеря до прага.

— Да, хопакът не се играе тъй! Гледам аз, нещо не върви. Какво разправя кумът?... А, ето! Хоп-тра-ла! Хоп-тра-ла! Хоп-хоп-хоп! — тъй разговаряше сам със себе си един пийнал селянин на средна възраст, като танцуваше по улицата. — Ей Богу, тъй не се играе хопак! Защо ще лъжа! Ей Богу, не е тъй! Ето: хоп-тра-ла! Хоп тра-ла! Хоп-хоп-хоп!

— Гледай оглупял човек! Да беше някой младеж, ами то — стар шопар, за смях на децата, танцува нощем по улицата! — извика една

минувачка, възрастна жена, която носеше слама в ръката си. — Върви си вкъщи! Отдавна е време за спане!

— Ще си отида! — каза селянинът, като се спря. — Ще си отида, няма да гледам някакъв си кмет. Че като е кмет — дяволът в баща му да влезе, — да не мисли, че може да залива хората в мразовито време със студена вода и да си вири носа! Добре де, кмет, кмет. Аз сам съм си кмет. На, Господ да ме убие! Да ме убие Господ. Аз сам съм си кмет. Това е то, а не... — продължаваше той и като стигна до първата къща, която му се изпречи, спря пред прозорчето и запипа с пръсти по стъклото, като се мъчеше да намери дървената дръжка. — Жено, отваряй! Жено, по-бързо, казвам ти, отваряй! Време е казакът да спи!

— Къде, Каленик? Попаднал си в чужда къща — завикаха със смях зад него девойките, които се връщаха от веселите песни. — Да ти покажем ли твоята къща?

— Покажете ми, любезни булки!

— Булки? Чувате ли? — подхвана една. — Колко учтив е Каленик! Затова заслужава да му покажем къщата... Но не, най-напред потанцувай!

— Да потанцувам ли?... Ех, вие, хитри девойки! — провлечено каза Каленик, като се смееше, заканваше се с пръст и залиташе, защото краката му не можеха да се застоят на едно място. — А ще ми дадете ли да ви нацелувам? Всички ви ще нацелувам, всички! — и с преплитащи се нозе той хукна след тях.

Девойките се развикаха и се размесиха, но после, като се поуспокоиха и видяха, че Каленик не е много бърз в краката, минаха на другата страна.

— Ето твоята къща! — завикаха му те, като си отиваха и му показваха една по-голяма от другите къщи, която принадлежеше на селския кмет.

Каленик послушно се затътра нататък и пак започна да ругае кмета.

Но какъв е този кмет, който предизвикваше такива неизгодни за себе си думи и приказки? О, тоя кмет е важно лице в селото. Докато Каленик стигне до края на пътя си, ние без съмнение ще можем да кажем нещичко за него. Щом го види — цялото село сваля калпаци, а и най-младите девойчета казват „добър ден“. Кой от момците не би искал да бъде кмет? За кмета са отворени всички табакери; и снажният

селянин, снел калпак, стои почитателно през цялото време, докато кметът шари с дебелите си и груби пръсти в неговата проста табакера. На селските събрания или в общината, макар че властта му е ограничена с няколко гласа, кметът винаги надвива и почти на своя глава изпраща когото си ще да изравнява и да заглажда пътя или да копае ровове. Кметът е начумерен, строг наглед и не обича да приказва много. Отдавна, много отдавна, когато блаженопочившата велика царица Екатерина пътувала до Крим, него го избрали да показва пътя; цели два дни той заемал тая служба и дори бил удостоен да седи на капрата до царския кочияш. И от онова именно време кметът се научил умно и важно да навежда глава, да глади дългите си засукани надолу мустаци и да мятта соколов поглед изпод вежди. И от онова време, за каквото и да му заговорят, винаги умее да завърти приказката за това, как е возил царицата и е седял на капрата на царската карета. Понякога кметът обича да се преструва на глух, особено ако чуе нещо, което не му се ще да чува. Кметът не може да търпи гизденето: носи винаги свитка от черно домашно сукно, препасва се с шарен вълнен пояс и никой никога не го е виждал в друго облекло, като не се смята само онова време, когато царицата минала оттук за Крим и когато е бил със синя казашка дреха. Но едва ли някой от цялото село помни онова време, а синята дреха той държи под ключ в сандъка си. Кметът е вдовец, но в дома му живее неговата балдъза, която готви, мие, варосва къщата, преде му за ризи и управлява цялото домакинство. В селото се мълви, че тя не му е никаква роднина, но ние вече видяхме, че кметът има много недоброжелатели, които с радост пускат всякакви клевети. Впрочем може би причината за това беше, че на балдъзата никога не ѝ харесваше, когато кметът отиваше из нивята, пълни с жетварки, или у някой казак, който имаше млада дъщеря. Кметът е едноок, но затова единственото му око е злодейско и вижда отдалеч всяка хубавичка селянка. Преди обаче да го насочи към миловидното лице, той хубаво оглежда дали балдъзата не гледа отнякъде. Но ние вече разказахме почти всичко, което трябва, за кмета, а пияният Каленик не е минал и половината път и още дълго време угощаваше кмета с ругатни, каквито можеха да попаднат на неговия мързелив и несвързано заплитащ се език.

III. НЕОЧАКВАН СЪПЕРНИК. ЗАГОВОР

— Не, момчета, не, не искам! Какво е това лудуване? Как не ви омръзна да безчинствате? Ние и без това минаваме вече за големи скандалджии. По-добре вървете да спите! — тъй говореше Левко на развилнелите си другари, които го увещаваха за нови лудории. — Довиждане, братлета! Лека ви нощ! — и с бързи крачки се отдели от тях и тръгна по улицата.

„Спи ли моята светлоока Хана?“ — мислеше той, като се приближаваше към познатата ни къща с вишневи дървета. Сред тишината се чу тих говор. Левко се спря. Между дървесата се бялна рубашка... Какво значи това? — рече си той и дебнешком се приближи и се затули зад едно дърво. В светлината на месеца блесна пред него и лицето на девойката... Това е Хана! Но кой е тоя висок човек, който стоеше гърбом към него? Напразно го оглеждаше той: сянката го обгръщаше от главата до петите. Само отпред той беше малко осветен; но и най-малката крачка към тях излагаше Левко на неприятността да го видят. Като се прислони тихо към дървото, той реши да остане на мястото си. Девойката изговори ясно името му.

— Левко ли! Левко е още бозайниче! — рече хрипкаво и полугласно високият мъж. — Ако го видя някой път при тебе, ще му изскубя перчема.

— Бих искал да зная кой е този хубостник, който се заканва да ми изскубе перчема! — каза тихо Левко и източи шия, като се силеше да не изпусне нито дума. Ала непознатият продължаваше толкова тихо, че нищо не можеше да се чуе.

— Как не те е срам! — каза Хана, когато той млъкна. — Ти лъжеш, ти ме мамиш; ти не ме обичаш; аз никога няма да повярвам, че ще ме обичаш!

— Зная — продължаваше високият човек. — Левко ти е наприказвал много глупости и ти е завъртял главата. (Сега на момъка му се стори, че гласът на непознатия не му е съвсем непознат и като че го е чувал някога.) Но аз ще му дам на Левко да разбере! — говореше

все така непознатият. — Той смята, че аз не виждам всичките му хитрини. Ще изпита, кучият му син, юмруците ми.

При тия думи Левко не можеше вече да сдържи гнева си. Като приближи на три крачки до него, той с все сила замахна да удари така непознатия, че въпреки очевидната му снажност той не би устоял на удара; но в това време месечината освети лицето му и Левко се слиса: пред него стоеше баща му. Само неволното поклащане на главата и лекото подсвиркване през зъби показваха смайването му. Нещо прошумоля наблизко. Хана бързо изтича вкъщи и затръшна вратата след себе си.

— Довиждане, Хана! — извика в тоя миг един от момците, който беше издебнал и прегърнал кмета, но като усети острите мустаци, отскочи с ужас.

— Довиждане, хубавице! — извика втори, но сега пък той полетя презглава, блъснат здраво от кмета.

— Довиждане, довиждане, Хана — извикаха няколко момци, увиснали на шията му.

— Пръждосвайте се, проклети нехранимайковци! — викаше кметът, като се дърпаше и тропаше с крака. — Каква Хана съм ви аз! Пръждосвайте се с бащите си на бесилото, дяволски синове! Залепили се като мухи на мед! Ще ви дам аз една Хана!

— Кметът! Кметът! Това бил кметът! — развикаха се момците и се разбягаха на всички страни.

— Я го виж ти татко! — рече Левко, дошъл на себе си след смайването, като гледаше отдалечаващия се с ругатни кмет. — Значи такива пакости вършиш ти! Чудесно! А пък аз се чудя и мая какво значи това — щом му заприказвам за тая работа, той се преструва на глух. Чакай, дъртако, ще ти дам да разбереш как се скита под прозорците на младите момичета, ще видиш ти как се отнемат чуждите годеници! Хей, момчета! Елате тук! Тук — викна той и замахна с ръка към момците, които отново се събираха накуп. — Елате тук! Аз ви увещавах да спите, но сега размислих и съм готов, ако щете, и цяла нощ да ходя с вас.

— Ха, това разбирам! — каза един плещест и пълен момък, който минаваше за най-големия гуляйджия и хаймана в селото. — Когато не можем да поскитаме както трябва и да измислим някоя дяволия, мен почва да ми се повдига от всичко. Все като че нещо ми

липсва. Сякаш съм си загубил калпака и лулата; с една дума не съм казак — и толкова.

— Съгласни ли сте днес да ядосаме здравата кмета?

— Кмета?

— Да, кмета! Че какво си мисли той! Управлява ни като някакъв хетман. Не стига, че ни разиграва като свои ратаи, ами обикаля и нашите момичета. Мисля, че няма хубавичко момиче в село, подир което кметът да не се влечи.

— Така е, така е — завикаха в един глас момците.

— Какво сме ние, момчета, ратаи ли! Мигар не сме от такъв род, от какъвто е и той? Ние, слава Богу, сме свободни казаци! Да му покажем, момчета, че сме свободни казаци!

— Ще му покажем! — викнаха момците. — А щом ще покажем на кмета, няма да оставим и писаря!

— Няма да оставим и писаря! А пък сякаш нарочно в главата ми се върти чудесна песен за кмета. Елате да ви я кажа — продължи Левко и удари с ръка струните на бандурата. — И слушайте, преоблечете се кой в каквата дреха му попадне!

— Весели се, казашка главо! — рече едрият хаймана, като удари крак в крак и плесна с ръце. — Ех, че чудо! Ех, че хубаво! Като почнеш да лудуваш, сякаш си спомняш старите времена! Хубаво, волно е на сърцето ти, а душата ти е като в рая. Хей, момчета! Хей, карайте!...

И тълпата шумно отмина по улиците. И благочестивите бабички, разбудени от виковете, вдигаха прозорчетата и се кръстеха със сънени ръце, като думаха: „Сега момците се веселят!“

IV. МОМЦИТЕ СЕ ВЕСЕЛЯТ

Само една къща светеше още в края на улицата. Тя беше жилището на кмета. Кметът отдавна беше привършил вечерята си и сигурно отдавна би заспал. Но сега той имаше гост, спиртоварят, изпратен да построи спиртоварна на чифликчията, който имаше малък къс земя между свободните казаци. Под самите икони на почетно място седеше гостът — нисичък пълничък човечец, с мънички, постоянно смеещи се очички, в които сякаш бе изписано удоволствието, с което пушеше късата си луличка, като плюеше всяка минута и натискаше с пръст излизация тютюн, превърнат в пепел. Облаци дим бързо растяха над него и го обгръщаха в сива мъгла. Сякаш широкият комин на някоя спиртоварна, омръзнало му да стои на покрива си, беше решил да се поразходи и сега бе седнал кротко до масата в кметската къща. Под носа му стърчаха късички гъсти мустаци, но те се мяркаха толкова смътно през тютюневия дим, че приличаха на мишка, която спиртоварят е хванал и държи в устата си, като отнема по тоя начин монопола на хамбарския котарак. Кметът, като домакин, седеше по риза и платнени шалвари. Орловото му око, като залязващо слънце, зажумяваше лека-полека и гаснеше. На края на масата пушеше лула един селски десетник от стражата на кмета, който от уважение към стопанина седеше облечен в свитка.

— Скоро ли смятате — каза кметът, като се обърна към спиртоваря и прекъсна прозяващата се уста — да нагласите вашата спиртоварна?

— Ако помогне Бог, може и още тази есен да варим. Обзалагам се на каквото искате, ако на света Богородица господин кметът не изиграе по улицата кандил-миндил от тая ракия.

Като изрече тия думи, очичките на спиртоваря се загубиха: вместо тях до ушите му се протегнаха бръчки като лъчи; цялото му туловище се залюля от смях и веселите устни оставиха за миг димящата лула.

— Дай Боже — каза кметът, като изрази на лицето си нещо, подобно на усмивка. — Сега, слава Богу, спиртовари има тук-там. А едно време, когато придружавах царицата по Переяславското шосе, още покойният Безбородко...

— Ех, куме, какво време беше то! Тогава от Кременчуг чак до Ромни нямаше и две спиртоварни. А сега... Чувал ли си какво били измислили проклетите немци? Скоро, казват, щели да варят ракията не с дърва, както всички добри християни, а с някаква дяволска пара! — като каза това, спиртоварят замислено се загледа в масата и в облегатите си на нея ръце. — Как така с пара — бога ми, не зная!

— Какви глупци са, прости ми, Господи, тия немци! — рече кметът. — Тояги за тях, кучите синове! Де се е чуло да се вари нещо с пара! Затова не можеш да си сложиш в устата лъжица борш, без да си опечеш устните като младо прасенце...

— А ти, куме — обади се седналата на печката с подбити нозе балдъза, — през всичкото това време без жена си ли ще живееш тук?

— Че защо ми е? Друга е работата, ако тя беше нещо свястно.

— Не е ли хубава? — попита кметът, като насочи към него окоото си.

— Къде ти хубава! Стара като дявол. Мутрата ѝ цяла набръчкана като празна кесия.

И нисичкото тяло на спиртоваря отново се разклати от висок смях.

В това време нещо зашумоля зад вратата; вратата се разтвори и един селянин, без да свали калпака си, стъпи на прага и застана посред стаята сякаш в размисъл, със зяпнала уста и загледан в тавана. Беше нашият познайник Каленик.

— Ето че си дойдох у дома! — каза той и седна на пейката до вратата, без да обръща никакво внимание на присъстващите. — Ама че удължил пътя вражият син, сатаната! Вървиш, вървиш и край няма! Като че някой ти е пребил краката. Дай ми, жено, оттам кожуха да си го постеля. На печката при теб няма да дойда, ей Богу, няма да дойда: краката ме болят! Вземи го оттам под иконите; гледай само да не събориш гърнето със стрития тютюн. Или не, не пипай, не пипай! Ти може да си пиана днес. Нищо, аз сам ще го взема.

Каленик се попривдигна, но непреодолима сила го бе приковала към скамейката.

— Гледай го ти! — каза кметът. — Дошъл в чужда къща, а се разпорежда като у дома си! Трябва да се изпрати по живо, по здраво!

— Остави го, куме, да си почине! — каза спиртоварят, като го хвана за ръката. — Той е полезен човек. Повече такъв народ да има — и нашата спиртоварна ще тръгне отлично...

Ала не добродушието беше причина за тия думи. Спиртоварят вярваше във всякакви поличби и за него да изгониш току-що седналия на пейката човек значеше да си навлечеш беля.

— Какво ще бъде, като дойде старостта!... — ръмжеше Каленик, като лягаше на пейката. — Поне да бях пиан, но не, не съм пиан, Бога ми, не съм пиан. Защо ще лъжа? Готов съм да кажа това дори на самия кмет. Пък какво ми е кметът? Да пукне, кучият син! Плюя отгоре му! Дано кола го премаже, едноокия дявол, дето залива хората в студа...

— Пуснали тарля в стаята, той се качил на одъра — каза кметът и стана ядосано; но в това време един голям камък строши стъклото на прозореца и падна в краката му. Кметът се спря. — Да зная кой обесник го е хвърлил — рече той, като вдигна камъка, — ще го науча как се хвърлят камъни! Какви пакости! — продължи той, като го разглеждаше в ръката си с огнен поглед. — Дано да се задави с тоя камък!...

— Чакай, чакай! Опазил те Бог, куме! — извика побледнелият спиртовар. — Опазил те Бог и на тоя, и на оня свят, да благословиш някого с такава клетва!

— Ха, намери се и защитник! Да пукне дано!

— Не помисляй такова нещо, куме! Ти сигурно не знаеш какво се случи с покойната ми тъща?

— С тъщата ти ли?

— Да, с тъщата. Една вечер, може би малко по-раничко, отколкото сега, седнали да вечерят — покойната ми тъща, покойният тъст, ратаят, ратайкинята и пет дечурлига. Тъщата отсипала от казана галушки в една паница, за да не са много горещи. След работа всички били изгладнели и не им се чакало, докато изстинат. Набождали галушките на дълги клечки, започнали да ги ядат. Изведнъж кой знае отде се взел някакъв неизвестен човек и помолил да пуснат и него на трапезата. Можеш ли да не нахраниш гладен човек! Дали и на него клечка. Само че гостът омитал галушките, както кравата сеното. Докато другите изяли по една галушка и бръкнали с клечките за втора,

дъното било гладко като под в господарска къща. Тъщата сипала още. Помислила — гостът се е нахранил и по-малко ще лапа. Няма толкова нещо! Взел да плюска още повече! И втората паница опразнил! Да се задавиш с три галушки, помислила гладната тъща и изведнъж той се задавил и паднал. Хвърлили се към него — умрял от задавяне.

— Тъй му се пада на проклетия ненаситник! — каза кметът.

— Тъй, ама не излезе тъй; от тоя ден тъща ми нямаше мира. Щом се мръкне, и мъртвецът се довлече. Възседне комина, проклетият, и държи в зъбите си галушка. Денем всичко е спокойно: няма и помен от него, но щом почне да се здрачава, погледни към покрива — и вече възседнал, кучият му син, комина...

— И галушката в зъбите му?

— И галушката в зъбите му.

— Чудно, куме! Слушал съм нещо такова още по времето на покойната царица...

Кметът млъкна. Под прозореца се чу шум и тропот на танцуващи. Най-напред звъннаха струните на бандурата и към тях се присъедини глас. Струните зазвучаха по-силно. Няколко гласа започнаха да пригласят и песента гръмна:

*Нова песен знам сега,
чуйте я и вий, момчета:
казват, че една дъска
доста хлопала на кмета.
Ей, бъчварю, я стегни
кметската глава, че хлопа.
А след туй я нахрани
с някоя дебела сопа.
Той е едноок и стар, побелял,
а се не дава.
Пустият му кмет женкар
все девойките задява.
Вкъщи, кмете, да седиш,
ти със нас ли ще се мериш?
Мирен стой, че, току-виж,
без перчем ще се намериш.*

— Чудесна песен, куме! — каза спиртоварят, като приведе малко настрана главата си и се извърна към кмета, който се бе вцепенил от такава дързост. — Чудесна! Лошото е само, че споменуват кмета с не много прилични думи...

И пак сложи ръце на масата с някакво сладостно умиление в очите, като се готвеше да слуша още, защото под прозореца гърмяха смях и викове: „Отново! Отново!“ Но проникателният поглед би видял веднага, че не учудването задържаше кмета по-дълъжко на едно място. Така само стар, опитен котарак пуска понякога някоя неопитна мишка да играе около опашката му, а в същото време крои план как да пресече пътя ѝ до дупката. Единственото око на кмета беше устремено към прозореца, а ръката му, която държеше ръчката на вратата, вече правеше знак на десетника. И изведнъж на улицата се чу вик... спиртоварят, който извън многото си достойнства бе надарен и с любопитство, бързо натъпка лулата си с тютюн и изскочи на улицата; но пакостниците се бяха вече разбягали.

— Не, ти няма да ми се изплъзнеш! — викаше кметът, като дърпаше за ръката един човек, облечен в обърнат наопаки чер овчи кожух. В това време спиртоварят дотича да погледне в лицето нарушителя на спокойствието, но плахо се дръпна назад, като видя дългата брада и страшно нацапаната муцуна. — Не, ти няма да ми се изплъзнеш! — викаше кметът и влачеше към пруста пленника си, който не оказваше никаква съпротива и спокойно вървеше подире му като в своя къща. — Карпо, отваряй килера! — каза кметът на десетника. — Да го натикаме в тъмния килер! А после ще събудим писаря, ще съберем десетниците, ще изловим всички тия скандалджии и още днес ще им четем присъдата!

Десетникът издрънка с малкия висящ кофар на пруста и отвори килера. В същото време пленникът, възползвайки се от тъмнината в пруста, неочаквано и с необикновена сила се изскубна из ръцете му.

— Къде? — викна кметът, като го хвана още по-здраво за врата.

— Пусни ме! Аз съм! — чу се тъничък глас.

— Няма, няма да ти помогне, приятелю! Пищи, ако щеш, не като жена, ами като дявол няма да ме измамиш! — и го блъсна тъй силно в тъмния килер, че клетият пленник изохка при падането си на земята, а кметът, придружен от десетника, тръгна към къщата на писаря и подир тях като параход задими спиртоварят.

И тримата вървяха, потънали в размисъл, с наведени глави и изведнъж на завоя в една тъмна уличка всички извикаха от силен удар по челата — и също такъв вик им отговори. Кметът присви окото си и с учудване видя писаря заедно с двама десетници.

— Аз идех при теб, пан писаре.

— А аз при твоя милост, пан кмете.

— Чудеса стават, пан писаре.

— Чудни работа, пан кмете.

— Какво има?

— Момците вилнеят! Безчинстват на цели групи из улиците. Благославят твоя милост с такива приказки, че да те е срам да ги изречеш: и пиян руснак няма да се реши да ги издума с нечестивия си език — мършавият писар с пъстри ленени шалвари и жилетка с джибрен цвят придружаваше думите си с протягане на шията и с бързото ѝ прибиране в предишното положение. — Бях позадрямал, вдигнаха ме от леглото проклетите хаймани със срамните си песни и чукане! Искаше ми се добре да ги нашиbam, но докато надяна шалварите и жилетката, всички се разбягаха кой накъде свари. Най-главният обаче не можа да се измъкне. Нагласихме го в оная къща, дето държим арестантите. Душата ми гореше да видя кой е тоя хубостник, но мутрата му е замазана със сажди като на дявол, който кове гвоздеи за грешниците.

— А как е облечен той, пан писаре?

— В черен кожух, обърнат наопаки, кучият му син, пан кмете.

— Да не лъжеш, пан писаре? Ами ако тоя хаймана е заключен сега в килера у дома?

— Не, пан кмете. Ти, без докачение, малко си сбъркал.

— Я дайте светлина! Ще го видим!

Донесоха светлина, отвориха вратата и кметът ахна от учудване, като видя пред себе си балдъзата.

— Абе, човече — приближи се тя към него, — ти още с всичкия ум ли си? Имаше ли в еднооката ти кратуна поне капка мозък, когато ме блъсна в тъмния килер; имах късмет, че не си чукнах главата в железната кука. Не ти ли виках, че съм аз? Хвана ме проклетата мечка с железните си лапи — и блъска! На оня свят дяволите да те блъскат!

Последните думи тя изрече зад вратата, на двора, дето отиде по някаква своя работа.

— Да, виждам, че си ти! — каза кметът, като се опомни. — Какво ще речеш, пан писаре, не е ли мошеник тоя нехранимайко?

— Мошеник е, пан кмете.

— Не е ли време вече да вразумим хубавичко всички тия обесници и да ги накараме да се заловят за работа?

— Отдавна е време, отдавна е време, пан кмете!

— Те, глупците, си въобразяват... Дявол го взел, как ми се счу на улицата гласът на балдъзата; те, глупците, си въобразяват, че са наравно с мене. Те мислят, че съм от едно тесто с тях, че съм прост казак! — късото покашлюване след тия думи и свъсенният поглед наоколо показваше, че кметът се готви да каже нещо по-важно.

— През хилядо... тия проклети имена на годините — да ме убиеш, не мога ги изрека, — е, през оная година на тогавашния комисар^[1] Ледач бе дадена заповед да избере измежду казаците някой по-свестен от всички. О (това „о“ кметът изрече с вдигнат нагоре пръст), по-свестен от всички! За да показва пътя на царицата. Тогава аз...

— Дума да няма! Това всички го знаят, пан кмете. Всички знаят как си заслужил царската милост. Ами сега признай — сега дойде моят ред; не взе ли малък грях на душата си, като каза, че си хванал оня хаймана с обърнатия кожух?

— Колкото до тоя дявол с обърнатия кожух, той за пример на другите, да се окове във вериги и да се накаже примерно. Нека знаят какво значи власт! От кого е назначен кметът, ако не от царя? След туй ще пипнем и другите момчета: аз не съм забравил как проклетите хаймани натириха в градината ми стадо свине, които изядоха зелето и краставиците; не съм забравил как тия дяволски синове не искаха да овършеят житото ми; не съм забравил... Но да вървят те вдън земята — аз непременно трябва да разбера кой е тоя мошеник с обърнатия кожух.

— Вижда се, че е опитен шмекер! — каза спиртоварят, чиито бузи през целия този разговор непрекъснато се надуваха с дим като обсаден топ и устните му, отпускаяки късата луличка, изхвърляха цял фонтан от пушек. — Такъв човек не е лошо да бъде затворен и когато се открие спиртоварната; а още по-добре е да се обеси на върха на дъба вместо кандило.

Това остроумие се видя на спиртоваря не много глупаво и той веднага реши, без да чака одобрението, сам да се награди с хрипков смях. Така те приближаваха до малка, почти схлупена до земята къща — любопитството на нашите първенци растеше. Всички се струпяха пред вратата. Писарят извади ключ и затрака около ключалката, но ключът беше от сандъка му. Нетърпението се увеличаваше. Пъхнал ръка, той търсеше и псуваше, без да може да го намери. „Ето!“ — каза най-последно, като се наведе и го измъкна от дъното на широкия джоб на панталоните си. При тая дума сърцата на нашите герои сякаш се сляха в едно сърце. И това огромно сърце затуптя тъй силно, че неговите неравни удари не можаха да бъдат заглушени дори от тракането на ключалката. Вратата се отвори и... кметът побледня като платно. Спиртоварят усети мраз и косите му сякаш щяха да хвъркнат към небето; ужас се изписа по лицето на писаря; десетниците се вкамениха и не можаха да затворят дружно зиналите си уста: пред тях стоеше балдъзата.

Учудена не по-малко от тях, тя все пак се посъвзе и се опита да пристъпи напред.

— Стой! — извика диво кметът и затръшна вратата пред нея. — Господа! Това е сатаната! — продължи той. — Огън! По-скоро огъня! Няма да пожелая държавната къща. Пали, пали — и кокал дяволски да не остане на земята!

Като чу зад вратата страшното решение, балдъзата закрепця от ужас.

— Чакайте, братчета! — рече спиртоварят. — Слава Богу, на всички ви косите са почти побелели, а умът ви и досега не е дошъл. Вещицата няма да изгори от прост огън! Само огън от лула може да запали нечистия дух. Чакайте, аз ей-сега ще го наглася!

Като каза това, той изсипа върху стиска слама гореща пепел от лулата си и почна да я раздухва. През това време отчаянието даде сила на клетата балдъза и тя почна високо да ги моли и разубеждава.

— Чакайте, братя! Защо поемате напразно грях? Може пък това и да не е сатаната — рече писарят. — Ако то, сиреч това нещо, дето е вътре, се съгласи да се прекръсти, тогава туй ще бъде верен знак, че не е дяволът.

Предложението се одобри.

— Махни се от мен, сатана! — продължи писарят, като приближи уста до дупката на ключалката. — Ако не мръднеш от мястото си, ще отворим вратата!

Вратата бе отворена.

— Прекръсти се! — рече кметът и се огледа назад, сякаш избираще безопасно място в случай на отстъпление.

Балдъзата се прекръсти.

— Дявол го взел! Вярно, това е балдъзата!

— Каква нечиста сила, кумице, те довлече в тая дупка?

И балдъзата с плач разправи как я грабнали на улицата момците и макар да се противяла, я спуснали през широкия прозорец на колибата и заковали капака. Писарят погледна: пантите на широкия прозорец бяха откъснати, а капакът бе закован отгоре само с една дъсчица.

— Добър си ти, едноок сатана! — викна тя, като пристъпи към кмета, който се стъписа назад и все още я оглеждаше с окото си. — Зная аз твоето намерение: ти искаше и се радваше на случая да ме изгониш, за да можеш по-свободно да се мъкнеш подир девойките, за да няма кой да вижда какви глупости върши беловласият дъртак. Мислиш, че не зная какво приказва тази вечер с Хана? О, всичко зная! Мен мъчно могат да ме излъжат и още по-малко — твоята глупава кратуна. Аз много търпя, но сетне да не се сърдиш...

След тия думи тя му показва юмрук и бързо излезе, като остави кмета вцепенен. „Не, тук не на шега се е забъркал дяволът!“ — помисли той, като се почесваше силно по тила.

— Хванахме го! — извикаха влезлите в това време десетници.

— Кого хванахте? — попита кметът.

— Дявола с обърнатия кожух!

— Я го дайте тук! — викна кметът, като сграбчи за ръката доведения пленник. — Вие сте се побъркали; това е пияният Каленик.

— Ама че неразбория! В ръцете ни беше, господин кмете. В уличката ни наобиколиха проклетите момци, почнаха да танцуват, да дърпат, да плезят езици, да издърпват от ръцете ни... Дявол ги взел! Един Бог знае как сме хванали тая гарга вместо него!

— От мое име и от името на всички съселяни издава се заповед — тозчас да се улови разбойникът! А по същия начин — и всички, които намерите на улицата, и да се доведат на съд при мене!

— Смили се, пан кмете! — извикаха неколцина и се поклониха доземи. — Да беше ги видял какви мутри са: Бог да ни убие, ако лъжем — родили сме се и сме кръстени, ама такива мръсни муцуни не сме виждали. Ще се случи нещо, пан кмете, ще изплашат добрия човек така, че сетне ни една баба няма да се реши да му бае за страх.

— Ще ви дам аз един страх! Какво? Не щете да ме слушате? Вие сигурно сте заедно с тях? Бунтовници ли сте? Какво е това? Какво е това?... Вие разбойничествате!... Вие... Ще съобщя на комисаря! Веднага чувате ли, веднага!... Бягайте, хвърчете като птици! Аз ще ви... Вие ще ми...

Всички хукнаха.

V. УДАВНИЦАТА

Без да се безпокои за каквото и да е, без да мисли за разпратените потери, виновникът за цялата тая бъркотия бавно се приближаваше към старата къща и езерото. Не е потребно, струва ми се, да казвам, че това беше Левко. Черният му кожух беше разкопчан. Калпака си държеше в ръка. Пот като град се ронеше от него. Величествено и мрачно чернееше кленовата гора, обсипана само в оня край, който беше срещу месеца, с тънък сребърен прах. Неподвижното езеро лъхна прохлада към уморения пешеходец и го накара да си почине на брега. Всичко беше тихо; дълбокият гъсталак на гората ехтеше от песента на славея. Непреодолим сън бързо натисна очите му; умореното тяло беше готово да се забрави и да онемее; главата му клюмаше... „Не, аз май още тук ще заспя!“ — рече той, като стана и разтърка очи. Огледа се наоколо: нощта му се струваше още по-блестяща. Някакво странно упоително сияние се примесваше към блясъка на месеца. Той никога не бе виждал подобно нещо. Сребърна мъгла бе паднала наоколо, мирис на цъфнали ябълки и на нощни цветя се разливаше по цялата земя. С учудване гледаше той неподвижната вода на езерото: старинният господарски дом, обърнат наопаки, се виждаше там чист и в някакво светло величие. Вместо мрачните капаци гледаха весели стъклени прозорци и врати. През чистите стъкла блещукаше позлата! И ето — стори му се, че се отвори прозорец. Със затаен дъх, без да мърда и без да откъсва очи от езерото, той сякаш се бе преселил в дълбините му. И виждаше: най-напред един бял лакът се показва на прозореца, сетне надникна приветлива главичка с блеснали, тихо светещи очи посред вълни от тъмноруси коси и се облегна на лакътя. И виждаше още: тя клати леко глава, маха с ръка, усмихва се... Сърцето му мигом заби... водата трепна и прозорецът се затвори отново. Той се отдалечи тихо от езерото и погледна къщата. Мрачните капаци бяха отворени; стъклата сияеха на месеца. „Ето как не трябва да се вярва на хорските приказки — помисли си нашият герой. — Къщата е новичка, боите ѝ са пресни, сякаш днес е боядисана. Тук

живее някой.“ И се приближи мълчаливо, но там всичко беше тихо. Силно и звънливо отекваха една на друга блестящите песни на славеите и когато замираха сякаш в копнеж и разнеженост, чуваше се шумолене и цвъртене на щурци или плясък на блатна птица, която удря с плъзгавия си клюн широкото водно огледало. Левко усети в сърцето си някаква сладка тишина и тихо безгрижие. Като настрои бандурата, той засвири и запя:

*Ой ти, месец, месечинко,
и ти, зора ясна,
осветете оназ къща
с момата прекрасна.*

Прозорецът се отвори тихо и същата главица, чието отражение бе видял в езерото, се показва, заслушана внимателно в песента. Дългите ѝ мигли бяха полуспуснати над очите. Тя цяла беше бледна като платно, като лунния блясък; но колко чудна, колко прекрасна беше. Тя се засмя!... Левко потръпна.

— Изпей ми, млади казаче, песен! — промълви тихо тя, като наведе встрани главата си и съвсем отпусна гъстите си клепащи.

— Каква песен да ти изпея, светла моя госпожичке?

По бледното ѝ лице се търколиха тихо сълзи.

— Момко — каза тя и нещо неизразимо трогателно затрептя в думите ѝ, — момко, намери ми моята мащеха! Нищо не ще пожалея за теб. Ще те наградя. Богато и блестящо ще те наградя! Аз имам ръкави, везани с коприна, имам корали, огърлици. Ще ти подаря пояс, обнизан с маргарит. Имам злато... Момко, намери ми мащехата! Тя е страшна вещица — приживе аз нямах мира от нея. Тя ме измъчваше, караше ме да работя като проста селянка. Виж лицето ми: с нечистите си магии тя премахна от бузите ми руменината. Виж бялата ми шия. Те не се измиват! Те не се измиват! Те с нищо няма да се измият — тия сини петна от нейните железни нокти. Виж белите ми нозе: те много са ходили; не само по килими — по горещ пясък, по влажна земя, по бодлив трънак са ходили те; а очите ми, погледни очите ми — те не виждат от сълзи... Намери я, момко, намери ми моята мащеха!...

Гласът ѝ, който изведнъж се бе засилил, млъкна. Ручей сълзи потекоха по бледото ѝ лице. Някакво тежко, изпълнено с милост и скръб чувство сви гърдите на момъка.

— Готов съм на всичко за теб, госпожичке моя — каза той със сърдечно вълнение, — но как да я намеря?

— Гледай, гледай — бързо заговори тя... — Тя е тук! Тя играе на брега хоро с моите момичета и се грее на месечина. Но тя е лукава и хитра. Тя се е преобразила на удавница; но аз зная, аз усещам, че е тук. Тежко ми е, задушавам се от нея. Заради нея не мога да плувам леко и волно като риба. Потъвам и падам на дъното като ключ. Намери я, момко!

Левко погледна към брега: в тънката сребърна мъглица се мяркаха леки като сенки девойки с бели ризи, като ливада, изпъстрена с момини сълзи; златни огърлия, гerdани и пендари блестяха на шиите им, но те бяха бледни, телата им сякаш изваяни от прозрачни облаци и целите прозираха от светлината на сребърния месец. Хорото се разгърна и се приближи към него. Чуха се гласове: „Хайде да играем на гарван, на гарван!“ Всички зашумяха подобно крайбрежна тръстика, полюшната в тих здрачен час от въздушните устни на вятъра. „Кой ще бъде гарван?“ Хвърлиха жребие — и една девойка излезе от групата. Левко започна да я разглежда. Лице, дрехи, всичко у нея беше като у другите. Личеше само, че тя играе тая роля без сърце. Групата се нареди във верига и сръчно отбягваше нападенията на хищния враг. „Не, аз не искам да бъда гарван! — каза девойката, капнала от умора. — Жал ми е да отнемам птиченцата на клетата майка!“ „Ти не си вещица!“ — помисли си Левко. „Кой ще бъде гарван?“ Девойките отново се готвеха да хвърлят жребие. „Аз ще бъда гарван!“ — обади се една от средата. Левко втренчено се вгледа в лицето ѝ. Бързо и смело гонеше тя редицата и се мятеше на всички страни, за да хване жертвата си. Левко почна да съзира, че нейното тяло не прозираше така, както на другите: вътре в него се виждаше нещо черно. Изведнъж се чу вик: гарванът се хвърли върху една от редицата и я хвана и на Левко се стори, че тя пусна нокти и че на лицето ѝ се изписа зловна радост. „Вещицата!“ — каза той, като я посочи веднага с пръст и се обърна към къщата.

Госпожичката се засмя и девойките с викове отведоха оная, която беше гарван. „С какво да те наградя, момко? Зная, на теб не ти трябва

злато: ти обичаш Хана, но твоят лош баща ти пречи да се ожениш за нея. Сега той няма да пречи. Вземи и му дай тая бележка..." Бялата ръчичка се протегна, лицето ѝ някак чудно се озари и светна... С неизразим трепет и сладостно биене на сърцето той грабна бележката и... се събуди.

VI. ПРОБУЖДАНЕ

„Мигар съм спал? — каза си Левко, като стана от малката могилка. — Толкова живо беше, като наяве!... Чудно! Чудно!“ — повтори той и се огледа. Месецът, спрял над главата му, показваше среднощ; навсякъде — тишина; от езерото лъхаше хлад; над него тъжно стоеше старият дом със затворени капаци; мъхът и дивият бурен показваха, че хората отдавна са го напуснали. Сега Левко разтвори ръката си, която през цялото време на съня бе конвулсивно стисната, и извика от учудване, като усети в нея бележката. „Ех, да знаех да чета!“ — помисли той, като я обръщаше от вси страни. В този миг зад него се чу шум.

— Не бойте се, хващайте го направо! Какво се уплашихте? Ние сме десет души. Обзалагам се, че това е човек, а не дявол! — тъй викаше кметът на своите спътници и Левко се видя хванат от няколко ръце, някои от които трепереха от страх. — Я хвърляй, приятелю, страшната си маска! Стига си разигравал хората! — подхвана пак кметът, като го улови за яката и се вцепени, изблецил насреща му окото си. — Левко, синът ми! — извика той, като се стъписа от учудване и отпусна ръце. — Значи ти си бил, кучи сине! Гледай ти, рожба на дявола! Аз си мисля — кой ли е този мошеник, какъв е този дявол с обърнат кожух, който прави тия истории! А излиза, че това си все ти, неварена каша в гърлото на баща ти, правиш по улиците поразии, съчиняваш песни!... Ехе-хе-хе! Левко! Какво е туй! Ясно е, че те сърби гърбът! Вържете го!

— Чакай, тате! Поръчано ми е да ти предам тая бележка — заговори Левко.

— Сега не ми е до бележки, гълъбче! Вържете го!

— Чакай, пан кмете! — каза писарят, който бе разгърнал бележката. — Ръката на комисаря!

— На комисаря ли?

— На комисаря ли? — повториха машинално десетниците.

„На комисаря ли? Чудно! Още по-необяснимо“ — помисли си Левко.

— Чети, чети! — каза кметът. — Какво пише там комисарят?

— Да чуем какво пише комисарят! — каза спиртоварят, като държеше лулата в зъбите си и цъкаше огън.

Писарят се поизкашля и почна да чете: „Заповед до кмета Евтух Макохоненко. Узнаваме, че ти, дърти глупако, вместо да събираш старите недобори и да въвеждаш ред в селото, си оглупял и вършиш пакости...“

— На, Бога ми! — пресече го кметът. — Нищо не чувам!

Писарят почна отново: „Заповед до кмета Евтух Макохоненко. Узнаваме, че ти, дърти глу...“

— Чакай, чакай! Не е нужно! — завика кметът. — Аз, макар и да не чух, все пак зная, че главното не е дошло още. Чети по-нататък!

„И поради това заповядвам ти веднага да ожениш сина си Левко Макохоненко за казачката от вашето село Хана Петриченкова, а също така да поправиш мостовете по главния път и да не даваш селски коне без мое знание на пановете от съда, макар и да идат право от държавната палата. Когато дойда в село, ако намеря, че горните ми нареждания не са приведени в изпълнение, ще държа отговорен за всичко само тебе. Комисар, запасен поручик Козма Деркач-Дришпановски.“

— Туйто! — рече кметът, като зяпна. — Чувате ли, чувате ли: за всичко кметът отговаря и затова трябва да ме слушате, без възражения да ме слушате! Иначе, ще ме извинявате... А пък теб — продължи той, като се обърна към Левко — вследствие заповедта на комисаря — макар да ми е чудно как е стигнало до него — ще те ожения, но първо ще опиташ камшика! Нали знаеш, оня, дето виси на стената, до иконите? Утре ще го постегна... Отде взе тая бележка?

Левко, макар че бе смаян от неочаквания обрат на своята работа, има благоразумието да приготви в ума си друг отговор и да скрие истината, как му бе попаднала тая бележка.

— Бях отишъл — каза той — вчера привечер в града и срещнах комисаря, който слизаше от бричката си. Като узна, че съм от нашето село, той ми даде тая бележка и ми поръча устно да ти кажа, тате, че на връщане ще се отбие у нас да обядва.

— Каза ли това?

— Каза.

— Чувате ли? — рече кметът, като прие важен вид и се обърна към спътниците си. — Сам комисарят със собствената си особа ще дойде у нашего брата, тоест у мен, на обед. О! — кметът вдигна пръст нагоре и наведе глава, сякаш се вслушваше в нещо. — Комисарят, чувате ли, комисарят ще дойде да обядва у мен! Как мислиш ти, господин писаре, и ти, свате, това не е само празна чест, нали?

— Доколкото мога да си спомня — подхвана писарят, — нито един кмет досега не е угощавал комисаря с обед.

— От кмет до кмет има разлика! — рече със самодоволен вид кметът. Устата му се изкриви и нещо като тежък хрипкав смях, приличен повече на тътнеж от далечен гръм, излезе от устните му. — Как мислиш, пан писаре, трябва да се издаде заповед, да се донесе от всяка къща за важния гост поне по едно пиле, по малко платно и туй-онуй... А?

— Трябва, трябва, пан кмете!

— А сватбата кога ще бъде, тате? — попита Левко.

— Сватба ли? Щях да ти дам на тебе една сватба! Ама заради именития гост... утре ще ви венчае попът. Дявол ви взел! Нека види комисарят що значи изпълнителност! Е, момчета, хайде сега да спим! Вървете си по домовете!... Днешният случай ми напомни онова време, когато аз... — при тия думи кметът погледна както обикновено, важно и многозначително изпод вежди...

— Ей-сега кметът ще почне да разправя как е возил царицата! — рече Левко и тръгна бързо и радостно към познатата къща, заобиколена с ниски вишневи дървета. „Бог да ти даде царство небесно, добра и прекрасна госпожичке — мислеше той. — Нека вечно да се усмихваш на оня свят сред светите ангели. Никому няма да разправя за чудото, което се случи тая нощ; само на теб, Халя, ще го разкажа. Само ти едничка ще ми повярваш и заедно с мен ще се помолиш за успокоение на душата на клетата удавница!“

Той се приближи до къщата. Прозорецът беше отворен, лъчите на месеца влизаха през него и падаха върху спящата Хана. Главата ѝ се опираше на ръката; бузите ѝ леко горяха; устните помръдваха и произнасяха неясно неговото име. „Спи, хубавице моя! Дано ти се присъни всичко най-хубаво в света, но и то няма да бъде по-хубаво от нашето събуждане!“ Като я прекръсти, той затвори прозореца и тихо се

отдалечи. И след няколко минути всичко вече спеше в село. Само месецът все тъй великолепно и чудно плаваше в необятните пустини на блестящото украинско небе. Също тъй тържествено дишаше висината и нощта, божествената нощ, величествено догаряше. Също тъй прекрасна беше земята във вълшебния сребърен блясък, но вече никой не се опиваше от тях. Всичко бе потънало в сън. От време на време само кучешки лай нарушаваше мълчанието. И дълго още пияният Каленик се клатушкаше из заспалите улици, като търсеше къщата си.

1831 г.

[1] *Комисар* — земските комисари са се занимавали тогава със събиране на данъците, новобранците, уреждане на пътищата в полицията. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.